

To, co bylo dosud řečeno o příslušnosti zemského výboru, platí v důsledku § 91 zákona obdobně i o příslušnosti okresních výborů.

Otázkou příslušnosti podle § 53 (3) bude se zabývat také vláda, schvalující podle § 53, odst. 2., Služební řád a prozatímní Úpravu některých služebních poměrů úředníků a zřízenců země České. Vláda se bude pravděpodobně k návrhu ministerstva vnitra řídití názorem nejvyššího správního soudu. Lze však očekávat, že zemské zastupitelstvo a zem. výbor vynasnaží se vyvolat nové rozhodnutí n. s. s. o této otázce. Bylo by bláhové doufat, že n. s. s. bude své stanovisko revidovat?

DR. LADISLAV PATOČKA:

DIPLOMACIE A DIPLOMATI.

(*Od Callièra ke Cambonovi.*)

Diplomat moderního demokratického regimu nelší se tak ostře od diplomata dob předválečných, jak by se snad na první pohled zdálo a jak jsou ochotni domnívat se ti, kdož uvěřili v skutečný přerod tajné diplomacie někdejší, diplomacie, jež prohlašována za ilegální přežitek minulosti, v jakousi novou demokraticky jasnou a nesmlouvavou službu ve prospěch svého státu. Jsou ovšem rozdíly, jichž nelze přehlížeti, ale záleží spíše v změněných podmínkách mezinárodních styků, jimž diplomatický zástupce jako jich tlumočník a splňovatel byl se nucen přizpůsobit a vyplývají současně z útočné nálady poválečné, za níž diplomacie mohla býti obviněna, že je strůjcem války a že ji po dlouhá léta pečlivě připravovala. Vskutku po r. 1918 nebylo nikoho, kdo by měl dosti odvahy, aby pokusil se vyvrátit toto nespravedlivé, za to však pohodlné a všeobecné přesvědčení. Zlatý věk mírových konferencí, expertů, specialistů a odborníků všeho druhu zdál se vytvářeti novou formu mezinárodních vztahů, v níž nebylo by místa pro různé ty allury, finessy, bon moty, jimiž právě tak jako světáctvím, elegancí a noblesou byla novými lidmi chápána někdejší diplomacie; konferencemi s diplomaty bojovalo se proti diplomacii tradic, vybroušeného stylu, zdvořilostních akurates, metod, jež nepochybně měly býti intrikánské, aby na konec svět oddechl si tváří v tvář zahraniční situaci dobromyslně upřímné, nepodlízavě přátelské, stejně dobrodružné jako nutně opatrné, v rukou dokumenty, jež dříve skrýval nedostupný stín diplomatických archivů a jež v jich výlučné dráždivosti chutnalo jen několik vyvolených, pro něž nový svět měl tolik nenávisť. Bylo upozorňováno na to, kterak změnila se struktura nejen Evropy, ale i celého světa; náhle žilo se i jednak mnohem rychleji než v době předválečné. Proto mezinárodní vztahy doby poválečné ostře se diferencují od těžkopádného a zdolhavého vyjednávání diplomatického v XVII. nebo XVIII. stol. Pro tehdejší praxi mohl Sir Henry Wotton, britský velvyslanec v Benátkách, raziti proslulou definici, která ho stála jeho postavení: „Je to počestný muž, poslaný do ciziny, aby lhal v zájmu své země“. Řízný vtip Wottonův nebyl tak zcela nezdůvodněn praxí, neboť již instrukce Ludvíka XI. velvyslancům Francie byly ironické ražby: „Budou-li lháti Vám, lžete jim ještě víc“; Macchiavelli teorií posvěcených prostředků ovlivnil diplomacii mnohem více, než strohý římský traktát, jímž byla odsouzena (1559), jak konečně vidno v případě Germonia, arcibiskupa, který sice výhradně používání lži odsuzuje, ale připouští ji, jde-li o prospěch

knížete, který ho vyslal. Charakter diplomata, pro delikátnost úlohy, která mu byla svěřována, byl pro všechny časy předmětem bon-motů, slovních hříček, a přesto, že Wottonova definice neměla být než vtipná, věřilo se jí tím více. Wicquefort, od něhož máme první knihu o diplomatické praxi, chápal ji také svým způsobem; ambassadeur je alter ego svého suveréna a diplomacie ne více než sledování vlastních zájmů bez ohledu na země a národy. A přece, jako pravý diplomat nemluví o jiném. Nelze pochybovati, že by bylo svrchovaně zajímavé pokusiti se o vylíčení vývoje instituce, zvláště od dob condotierů a oné éry plně úkladných a nemilosrdných intrik, jichž doba Richelieuova neb Mazarinova je pouhým stínem, až k počátkům onoho věku v němž vysoký původ a půvab chování nahrazovaly přiměřené vzdělání a neochvějnost mravní. Historie leží však mimo náš program, nám jde o typy a kdyby byl Baldassare Castiglione ve svém Cortegiano zanechal poněkud jasnější podobizny vévodských důvěrníků na dvoře urbinském, pravděpodobně měli bychom dnes krásnou příležitost provésti předsevzaté srovnání o více než dvě století úplněji. Mohl bych říci, že diplomatické memoiry, tak nápadně četné — o příčině toho zmíním se později — jsou nám dostatečným vodítkem k zjišťování typů, myslím, že nic by nebylo mylnějšího. Zjistili bychom nejvýše rozdíly rasové, rodové, sociální, morální, výši inteligence, rozhledu, důvtipu, sílu odvahy, rozhodnosti a přece bychom nezjistili diplomatické typy. Bude-li později možno ukázati diferenciaci v současném typu dle rozdílu pásma, rasy, podnebí, předpokládá to nezbytně pozadí historického typu, od něhož možno abstrahovati. Rád bych se vyhnul tvrzení, že je to pouhou náhodou, je-li nám dána příležitost promítnouti historický typ ve srovnání s předválečným typem téhož národa. Připomeneme-li si však, co už dávno je historickým faktem a co je dnes všeobecně známo, že totiž Francie je vlastní tvůrkyní moderní diplomacie, její dovršitelkou v onom širokém a mnohojazyčném významu toho slova, jehož neurčitému obsahu z dob renaissance a obdivované španělské grandezzy, měl být dán pevný rámec a konkrétní program, pak nebude pochyb o tom, že příležitost k srovnání je opravdu mimořádná. Mimo versailský dvůr, s onou harmonií výchovy k dvorskému zákulisí a k půvabům ducha, které strhují, nebylo místa, které by pro zrození diplomacie bylo vhodnější. Unavoval by výčet vynikajících osobností, které během půltřetího století přesvědčili by nás postačitelně o mimořádných sklonnostech Francouzůvých k diplomacii, schopnostech to ostatně, které mají svůj původ v oné pověstné, vrozené noblese ducha, umírněné veselosti, dobře využitě lehkomyšlnosti a okouzlující duchaplnosti, samozřejmě ještě nehledané skromnosti, naopak vědomě omezují se na dvě vynikající osobnosti, z nichž jedna vytyčuje počátky našeho typu a druhá jeho vyvrcholení. Není zcela správné, říkám-li, že François de Callières viděl zrod typu, který v klasickém svém díle popsal. Naopak viděl ho již hotový, přesto, že jeho skrovné, galsky nenáročné povaze byl pouze obrazem dokonalejšího a pro něho vůbec bezvadného typu španělského; mučil se tím ve svém díle bezdůvodně a snad bylo jeho tragickým osudem, jestliže nevěděl, že jemu podařilo se podivuhodně zachytiti diplomatický typ v konturách tak jasných, že dodnes jeho kanon je nepostradatelným vademecem diplomata a současně vysoce cenným dokumentem kulturního vývoje dixhuitièmu. Takřka z téže školy, jejíž tradice tak žárlivě byly uchovávány, vyšel i dovršitel typu Jules Cambon, jehož přes všechny zmíněné vztahy stejného rasového založení a jen diplomatům pochopitelné, protože vcítěné, devotní úcty k tradici, rozlišuje od Callièra úplně změněné pojetí diplomacie, naprosto však ne jiný charakter typu a snad ještě jen rozdílná principiální koncepce v pojetí. Nebýti děl, která zanechali, bylo by srovnání stěžejné a

jistě že hodně mezerovité. Je-li literatura o diplomacii a diplomatech dnes málo přehledná, děkuje za to prudkému vývoji mezinárodního práva v druhé pol. XIX. stol. — a vývoj ten vlastně na své prudkosti dodnes neslevil — a pamětem, jichž četba je slabostí každé kvasící doby. Na druhé straně není však děl, které zrazovaly by ducha věci, které promlouvaly by k čtenáři oním vřelým — protože zažitým — hlasem, za nímž pocítil by se snad jen kus literární ješitnosti, ale především neodolatelné nutkání, jemuž nemožno odpírati. A tak na počátku i na konci doby, která sama v sobě dovršila typ diplomata určité ráže, o níž těžko říci, že by dnes byla překonána, setkáváme se s klasicismy díly umění diplomatického: S Callièrovým: „De la manière de negocier avec les souverains“, o způsobu, kterak vyjednávati s knížaty a s Cambonovým „Le Diplomate“, který ač rozsahem skrovnější, přec nezadá svému prototypu ani šířností obzoru, s níž úlohu svou pojal, ani jasností výrazu, což je přirozené a ani skvělostí dikce, která u obou náležela k métier a oběma byla osobní pýchou. Tím jediné je možno, ž v obou knihách setkáváme se sice se zcela protichůdnými názory světovými, s naprostou změnou poměrů politických, kulturních, hospodářských a sociálních a přece je sblíží více než jen okázalý rám podobizny, nýbrž i nepochybná její podoba.

Než nejprve o osobnostech: Jako příslušník versailského dvora v době největšího lesku vlády Ludvíka XIV., reprezentuje nám François de Callières, soukromý sekretář a bývalý velvyslanec Francie na míru v Rysvicku, člen akademie, typ onoho hladkého dvořana, hýčkaného přízní královou a jeho okolí, jak zvěčněn byl na pompésních rytinách Edelinckových. Důvěra, kterou Ludvík XIV. mu věnoval, byla plně zdůvodněna jednak schopnostmi a pak opravdu mimořádným talentem, s nímž Callières stal se organizátorem Ludvíkovy zahraniční služby. Pro nás ovšem rozhodujícími jsou zásady, jimiž se řídil: Diplomacie je mu z nejvyšších politických umění, neboť na ní bezprostředně závisí bezpečí a budoucnost země. Lituje, že diplomacie postrádá řádné pozornosti a ocenění publika, což vzhledem ke schopnostem, které vyžaduje a k energii, která tu je nezbytnou, zdá se nespravedlivé. Aby usnadnil diplomatovi, či jak sám důsledně říká „negotiatorovi“ první kroky k neznámému cíli, ukazuje mu cestu a hlavně skaliska, jichž se má vyvarovati. Je jich nemálo, neboť je to zcela přirozené, čím úřad je vyšší, důležitější a obtížnější a proto asi také hned na počátku doporučuje krajní opatrnost při volbě úřednictva. Úkol charakterisuje krátce: Upravovati styky mezi oběma státy, sjednávati smlouvy mírové, spojenecké, obchodní nebo jiného druhu, bdíti nad jejich zachováváním, zabraňovati uzavření smluv s třetími státy, pokud by ohrožovaly zájmy jím hájené a dbáti každé eventuality. Nezapírá, co je k tomu třeba opatrnosti a rozhledu; především mocný stát nesmí nikdy do popředí posunovati svůj vliv a autoritu, neboť i malé státy jsou potřebné a užitečné a nelze jich ze společenství států vylučovati. Proto ona umírněnost, které však nebylo dbáno a která v ústech Callièrových, zvláště pro Francii Ludvíkovu, měla tak podivně cizí přízvuk. Připomeneme-li si, že vyslanec mnohdy byl speciálně vyslán, aby přivodil změnu mínění o vysílacím státu, pak pochopíme, proč Callières s takovou důsledností lpí na předpisu kvalit dobrého diplomata, který připojil ve své knize: Musí míti dobrý postřeh a zdravý úsudek, musí kráčet k cíli nejkratší a nej přirozenější cestou, aniž smí užívati osobní rafinovanosti, která na konec stejně opustí ty, s nimiž jednáno. Musí býti dosti nadán, aby uměl poznávati lidi, aby uhadoval jejich vášně z jediného pohledu, jejich zvyky, povahu z jediného gesta, nesmí ztráceti smysl, nakupí-li se jiné překážky a bez zachvění má se pustiti v nový boj. Musí vždy býti nejen duchapřítomný, ale i duchaplný, neboť jediné pohotovost okamžité a přílé-

havé odpovědi může mu zjednatí náležitý respekt. Kanon pochvaluje si klidnou a trpělivou povahu, vždy ochotnou naslouchati těm, s nimiž se setká; musí býti i přiměřeně veselý i příjemný, stejně přístupný, jako sama sebe kontrolující a v neposlední míře musí míti vybrané chování a způsoby. Toto poslední bylo Callièrovi zřejmostí, kterou by s ním stejně procítil každý francouzský dvořan a považuje za nadbytečné zmiňovati se o tom šířeji; samozřejmě melancholický, chladný vzhled a k tomu drsná povaha nemohou vzbuditi lepší mínění o vysílajícím státu. Vůbec rezervovaný diplomat vzbuzuje málo důvěry, neboť zdá se, že sám často měl příležitosti pochybovati o zchytralosti, která se jí maskuje. Domníval se však, že našel mnohem bezpečnější cestu k cíli, předpisuje-li především důstojnost i vnitřní vyrovnanost, což je potom nezbytné, že nedostává-li se jí doopravdy, pak musí býti aspoň předstírána, což je samozřejmě spojeno s nebezpečím. Callières připouští tuto možnost, ač naprosto odmítá jakékoliv tajnůstkářství, které by propůjčovalo nositeli mysteriósni vzhled, nikdy nevzbuzující dosti důvěry; spokojuje se s běžným pojetím důstojnosti jaksi nechtěné a přece vědomé, neakcentované a přece dosti nápadné, sebevědomí vlastního významu, jež jedině mohou připraviti půdu pro úplnou důvěru. A té měl diplomat XVIII. stol. především zapotřebí, neboť pro Callièrovu dobu je příznačné, že hlavním úkolem jeho bylo vypátrati dosavadní aliance, porobiti je a sjednati alianci s vlastní zemí; prostředky nebyly však již vedlejší věcí, jako ještě v době Wiquefortově, naopak musí býti již v harmonii s postavením diplomata, jako grandseignèra, dbalého cti svého rodu a především hrdosti a pýchy svého suveréna. V dobách, kdy pro vyslance byl běžný titul: vznešený vyzvědač, agenda jeho byla podstatně jiná, než v době nynější. Dvorské intriky a milostná dobrodružství byly v mezinárodním styku často důležitější než rebelie na venkově a nespokojenost vrstev středních. Tajnůstkářství dvora předpisovalo mu určité zbraně a metody, jimiž by došel cíle; záleželo jedině na tom, dovedl-li jich obratně užívat a neodkryl-li svých karet dříve, než byl vhodný čas. Uvidíme, že na diplomata této doby kladeno bylo mnohem více požadavků, ostatně dobou zdůvodněných, než v přítomnosti. Hlavním pramenem jeho informací byla tajná služba, v jejíž organizaci projevil se teprve vlastní talent diplomata; ještě Paléologue ve svých memoirech z válečného Ruska vzpomíná své tajné služby, pramenů, které byly pečlivě střeženy a kterých nepochybně užívá se dodnes, byť v míře co nejskrovnější. Proto Callières tolik vyzdvihuje neohroženost diplomata, jeho sebeovládání v době nebezpečí, opatrnost a pevnost v debatě, kdyby mohly býti objeveny jeho slabiny. Připisuje mu zdrženlivost a z toho důvodu, aby nemohl býti viněn z arogance, zdrženlivost především v projevech v nichž nesmí nikdy otevřeně vysloviti své vlastní mínění, neboť přílišná sebedůvěra přináší velmi často nejtěžší zklamání. Mnoho poslouchati, méně mluvíti, toť devisou, zvláště když spolehnutí na úspěch posláním může ho vésti k slibům, jichž není s to splniti. Mousset postihuje to pěkně připodobněním: Řekne-li dáma ze společnosti ne, znamená to: snad, řekne-li snad, znamená to: ano, řekne-li ano, pak to není dáma ze společnosti. Obráceně diplomat. Proto Callières velmi opatrně vrací se k definici Wottonově; umění lháti je mu v praxi diplomatické nezbytné, ale právě jen umění, neboť lež, dle vlastního jeho přiznání, zůstává vždy kapku jedu a i nejneočekávanější diplomatický úspěch získaný nečestně, nemá trvalé ceny. U poražené strany vzbuzuje dojem bezpráví a touhu po odvetě a vítěznou stranu zbavuje důvěry, již ke každé akci je nezbytně zapotřebí. Jen diplomat s nejširším rozhledem, může se odvážiti klamu, když zváží všechny jeho důsledky a má dosti prostředků jim čeliti. Proto u Callièra se objevuje to, co je jistě pochopitelné právě pro toto jeho

stanovisko. V nejvyšší míře zdá se mu nebezpečno svěřovati důležitá posláni člověku s nepravdělnou životosprávou, takovému, jehož domácí a osobní záležitosti jsou i soukromě neurovnány; nevěří v lepší úmysly, neb okolnosti bývají často mocnější člověka, zvláště slabé vůle. Nevěřící ani, že by mohl býti bezvadně diskrétní, což je z nejvyšších ctností diplomata, stejně jako chladnokrevný, neboť prudkost vede k neprozřetelnosti a k chybám. Prikazuje diplomatovi, aby byl jako Proteus, měnil svůj výraz dle nálady a především, aby využil každé vhodné příležitosti; je-li již nucen jednati na vlastní pěst, tu musí ukázati rozhled, znalost věci a smysl pro budoucnost.

Nebyl by ani synem své doby, kdyby neviděl stělesnění svého ideálu v osobě urozené a bohaté; připouští sice nerad, že je to platno jen do určité míry, spěchá však, aby dokončil, že musí míti hezkou tvář, jistou vznešenost a at last but not least bezvadné způsoby, dle čehož měří i jeho odbornou přípravu. Tehdejší doba neposkytovala v tom ohledu nestranný výběr; mluví-li o všeobecném vzdělání, představuje si je pod zorným úhlem společenských konverzací, kdy mnohem více platí znáti genealogické svazky než základní poučky exaktních věd. Jest spokojen, ukáže-li diplomat dobrou vůli tím, že k úřadu svému připravuje se studiem správy, ústavy, dynastických poměrů a dvorských zvyků země, v níž má čest zastupovati svou vlast. Z jazykových znalostí připomíná italštinu, španělštinu a němčinu, zvláštní důraz však klade na latinu, „neboť je to společný jazyk všech křesťanů a bylo by hanbou neznati ho“. Nevěřící v překvapující osobní kvality, neboť velkou úlohu připisuje štěstí. To co později uslyšíme u Cambona, ozývá se i u něho. Přízpusobiti se prostředí je nejdůležitější a ministři zahraničních věcí přísluší, aby využil své znalosti lidí a volil pro určitá posláni jen ty, kteří jsou opravdu nejvhodnější. Lituje, že velmi často bývají misse svěřovány duchovním, může to vésti ke konfliktu, zvláště u dvora vatikánského, kde je těžko srovnati poslušensství k nejvyšší hlavě církve s poslušensstvím k svému panovníkovi a pochvaluje Benátčany, že zvláštním ustanovením na to pamatovali. Protekce a osobní ohledy jsou sto vzbuditi mnoho zla, neboť do jeho dob šlechta mnoho o diplomacii nedbala, obávajíc se dlouhého pobytu v cizině; vždyť toto vyhnanství je dle něho čestné a na domácí vládě je, aby diplomacii reformovala tak, by vzbuzovala touhu těch nejctižádostivějších a neschopnějších. Mezi panovníkem a diplomatickým sborem má býti němý souhlas, který jedině je sto, vytvořiti atmosféru loyality a dokonalého porozumění. Ani k vojenským hodnostářům není shovívavější, řinčí prý příliš zbraní a to se nesrovnává s posláním diplomata, který především má býti m u ž e m m í r u. A na tomto místě vyslovuje názor, který je charakteristický i pro naši dobu: „V každém případě bylo pozorováno, že veřejné zájmy jsou nejlépe hájeny ustanovováním diplomatů z profese, neboť dlouhými zkušenostmi dosáhli vysokého ponětí o zvláštním úkolu diplomata“. Proto nepokládá ani za zvláště vhodné právníky a mluví o nich spíše, jako o elementu diplomacii škodlivém. Praví doslova: „Výchova právníka není vhodnou přípravou pro vedení obtížných věcí v oboru diplomacie“. Ani soudcové ani advokáti nevynikli mu v diplomacii a těžko dnes dobrati se příčin, které vedly Callièra k tak příkrému a nespravedlivému odsudku. Zastává se jedné these, kterou prý bohužel nechtějí ani ministři uznati, že totiž diplomacie je zaměstnáním pro sebe a proto prý také zasluhuje samostatné přípravy. *Diplomatický genius se rodí a ne vychovává.* Je pravda, že mnohých kvalit může nabýti praksí a stálým zaměstnáním, že může získati širších znalostí věci, v principu však nezbytnou sklonnost musí si každý přinést, neboť diplomacie vyžádá si člověka úplně. Ministr, který je zodpověden za chod zahraniční politiky je zodpo-

vědný i za její nástroje, neboť má volnost jejich volby. Nestací míti určitou reputaci v životě veřejném doma, neboť není měřítkem schopností, nýbrž často výslednicí náhod. Předním příkazem je veřejné blaho a tu ministr musí již odolati nátlaku svých styků a svých přátel, když hledají zaměstnání pro nevhodné a nehodné osoby. Dopustíme-li se doma chyby, je to napravitelno, daleko obtížnější však je napravovati je, staly-li se v cizině. Pěknou historku vypravuje při této příležitosti Callières o vévodovi toskánském, který benátskému velvyslanci si stěžoval, že Velká rada poslala mu residenta bez ceny, bez úsudku a znalostí věci a který nevyniká nad to ani kvalitami osobními. Velvyslanec prý odpověděl: „Nejsem tím překvapen, neboť máme v Benátkách sdostatek hlupců“. Na to prý vévoda toskánský: „Také my ve Florencii máme jich dosti, dbáme však o to, abychom jich nevyváželi“. O běžném konsentu se Callières nezmiňuje, podotýká pouze, že mohl by vyniknouti jistý předsudek, kdyby k dvoru poslána byla osoba, která tam je ingrata. A hned té bonhomie, která dnes je nehorázností: „Zvláště v severních zemích, diplomat který rád přihýbá z číše najde přátele mezi ministry, musí však píti takovým způsobem, aby neztratil kontrolu svých vlastních smyslů, zatím co téže ztráty může využití u spolustolujících“.

Je až dojemné s jakým důrazem Callières opakuje, že diplomat musí býti z dobrého rodu, ani příliš mladý, neboť mládí je domýšlivé, marnivé a často indiskrétní, ani zase příliš starý, neboť pak je ješitný a ve své nesmyslnosti neústupný. Nejlepší je takový věk, kdy zkušenosti pojí se s diskretností, skromností a živostí. Vždyť diplomat musí býti s to, přeložiti své myšlenky do správné mluvy a v mluvě druhých musí objevovati skryté myšlenky. Mnohdy historická připomínka odhalí zjevněji pravé úmysly ministroy, než přímé argumenty. A tu dochází k důležitému a tudíž i pozoruhodnému závěru: „Diplomatická výmluvnost je zcela rozdílná od parlamentní nebo porotní. Proslovy vyslancovy mají vždy míti více smyslu, než slov.“ Nutno potlačiti náladu vlastní a hlavní zřetel upříti k náladě druhých a jím přizpůsobiti případný proslov. Způsob řeči musí býti umírněný, rezervovaný, nesmí ani zdůrazňovati hlasem, aniž zase použití obvyklého konverzačního tonu, způsob přednesu musí býti naopak prostý a důstojný, respektující jednak vlastní vysoký úřad a pak i osoby, k nimž mluví. „Knížata přičítají vždy více důležitosti ceremonielu, než jádru věci.“

Callières je dosti opatrný, aby nepřecenil význam diplomatického důvtipu, neboť není větších zklamání, než on připravuje. Spolehnutí na důvtip může připraviti jej o důvěru vlastní vlády a žádný diplomat není méně ctěn, než ten, který byl zbaven příchyllosti svého knížete.

Také stránky organizační dotýká se Callières na různých místech, pro nás však mají zajímavost pouze některé jeho návrhy, jež ve svém úřadě snažil se zavést. Doporučuje především rezervní síly u ústředního úřadu, aby nenastal náhlý nedostatek v tom případě, kdyby některé zahraniční místo náhle se uvolnilo; ministr zahraničí má ostatně vždy míti dostatečný výběr a naprosto nemá býti omezován nátlakem z kterékoliv strany, poněvadž jinou otázkou je obsazení diplomatického místa v demokratickém státě a jinou u absolutistického monarchy. Rozhodně se vyslovuje proti tomu, aby v čele misse stály osoby stejného hodnostního stupně, připouští to pouze při jednáních, neboť představuje si vždy missi jako miniaturní reprodukci celé diplomatické služby. Vlastních organizačních poznámek, výčtu diplomatických privilegií a povinností netřeba si všimati, neboť nepřináší tu nic nového a opírá se cele o Grotia a Wiqueforta. Jaksi in margine napomíná pouze diplomatické zástupce, aby se vyvarovali přísně všeho, co by bylo proti ná-

rodu nebo státu, v němž residují, rovněž aby se nezúčastnili takových porad diplomatického korpsu, které by vedly ke konspiracím. Sice negotiátor může si zjednávat informace způsobem, který za nejhodnější uzná, v tom ohledu nelze mu činiti výtek, zajisté ví, kterak nejlépe splnití úkol naň vznesený. K vůli informacím je často nucen navázati styk i s jednotlivými politickými stranami, již proto, že žádná z nich nemá v něm viděti svého protivníka a pak i proto, že informace získané přímo, mají zcela jinou cenu, než zprávy z druhé ruky. Schopný diplomat najde již pravou cestu a případný výraz, neschopný není s to těžiti ani z nejskvělejších instrukcí, které mu jsou dány. Callières nazývá to přímo zločinem proti veřejné bezpečnosti, je-li diplomat ponechán na místě i tehdy, kdy nesporně zjištěna jeho neschopnost. K vůli zachování kontinuity musí nově nastupující diplomat bez předsudku zkoumati posici předchůdce, kriticky studovati jeho informační zprávu, neboť osobní vztahy misse jsou vždy vysoce důležité. Benátská republika nařídila svým velvyslancům, aby při trvalém opuštění místa podali písemnou zprávu, která by sloužila jednak benátské vládě, jednak byla by vodítkem jejich nástupcům. Tím také benátská velvyslanci učinili se proslulými. Jediné na základě této přípravy možno si vyžádati podrobné instrukce od ministra, osvětlení některých závažných problémů a možno pouze tímto způsobem dobrati se ducha politických vztahů a vniknouti snáze v eventuality, které nemohou býti předvídaný a které se přece vždy vyskytují. Zcela správně Callières žádá od nastupujícího diplomata, kterékoliv hodnosti, důkladnou předcházející přípravu, k níž pozdější studium terénu a politické atmosféry je pouhým doplňkem. Proto hned v počátcích žádá se na něm obšírná zpráva o pozorování, která učinil, neboť dle ní možno souditi na jeho bystrozrak; zprávy ty bývají obyčejně diplomaticky opatrné, mnohem více sporé než výmluvné, neboť pro začátek nelze mu v úloze tichého pozorovatele usilovati o více, než o pokus přesvědčiti vládu, k níž je vyslán, o velkých výhodách přátelských styků mezi oběma vládami. Jak už tehdejší doba měla své metody, doporučuje Callières čekati na ten vhodný okamžik, kdy možno využití sváru druhých, jejich vášní a zálib, případně jimi vhodně operovati, protože diplomatický úspěch trvalé ceny omlouvá do jisté míry prostředek, kterým byl získán. Arogantní sebevědomí, které je tak příznačno pro suvereny neb jejich ministry ve styku s diplomaty druhého státu, nesmí býti drážděno, spíše musí voliti se cesty oklikou, jde-li o to upozorniti na věci nepříjemné, nebo prosaditi opačné mínění. Vysoce postavené osoby jsou příliš citlivé vůči kritice, k málo kterým možno mluvití přímo a pravdu, přes to, že historie dosti často pokouší se na vzdor pravdě tvrditi opak, nejspíše ještě možno pravý úmysl naznačiti, vždy však formou, která by větší díl zakryla a nevzbuzovala podezření. V tom záleží tajemství diplomatického umění, spoléhající na velké zkušenosti a zručnost právě tak, jako na znalost světa i lidí. I Callières přiznává výjimky, připomíná však současně, že odvaha přechází tu v bravuru a spojena je s nebezpečím, které nutno vždy odsouditi, neboť dotýká se příliš zájmů celku. Callièresův program aklimatisace poměrům dvora shledáme příslušně rozšířený i u Cambona, který arci na Callièresovi basiruje svým požadavkem psychologických studií pro přípravu ke kariéře. Bylo by možno uvésti velmi mnoho příkladů, kdy svobodná mluva, otevřené odhalení vlastního cíle, tudíž dokonalá upřímnost, dodělaly se skvělého úspěchu; o ztroskotáních, historie ve většině případů mlčí, což pro diplomacii je tím méně omluvitelné, že kladný případ a přirozená sklonnost k nebezpečnostvím příliš lákají. Callières praví: „Diplomacie, toť řetěz o desíti článcích, kde snad jediný chybí, aby řetěz byl úplný. A právě vytvořiti ten desátý článek je úkolem diplomacie.“ Vyskytne-li se odpor, nutno usilí

zdvojnásobiti, aby byl překonán, neboť nikdy, ani svými city, nesmí býti diplomat sveden z vytčené cesty. Je-li z domova dostatečně podporován, je-li stále řádně informován o politických poměrech své vlasti, což nezbytně potřebuje, nemůže se dopustiti omylů, které vznikají někdy při povrchní znalosti směrnic a programu vlády, která ho vyslala, aniž se předem o jeho postupu a plánech přesvědčila. Vždyť je důležité v každé situaci vžít se do stanoviska svého ministra a dle toho upravit svůj individuální postup: Setká-li se s nepřízní, nesmí ztrácti sebedůvěru, neboť na druhé straně nelze zase příliš spoléhati na přízeň. Libuje si v informacích, které získány jsou přímo tváří v tvář, neboť tak nelze skrývati úmysly, které mnohdy jsou významnější než samy informace a jsou opravdu osoby, které více pozornosti věnují tomu, co samy říkají, než co mluví druzí. Proto s takovým důrazem Callières žádá od diplomata pohotovost, která však přes to musí býti poďraděna rozvaze; vlastní mínění nebo cítění nutno skrýti a je-li okamžitá odpověď nevyhnutelná, tu vlastní názory nesmí projevovati otevřeně, nýbrž dle toho, jak se jeví potřeba. Je vždy štěstím uchopiti věc na pravém místě a diplomat nesmí zapomínati, že právě na tom závisí celý jeho úspěch. Věci musí vždy býti postaveny do takového světla v jakém si je přeje míti, při čemž všechno úsilí věnuje tomu, aby vyvaroval se všech chyb, do nichž upadají jeho odpůrci. Nikdy nesmí připustiti, aby byl vyprovokován ze své rezervy, aniž může se uraziti z ješitnosti; rozhodující je pro něho cíl jeho poslání a proto nemůže zapomenouti, že bude příliš mnoho nástrah a překážek, které odpůrci budou nadto dále kupiti, jakmile odhadnou jeho schopnosti. Lze snadno si představit nebezpečí, kdyby diplomat octl se ve vleku vedoucích politiků cizího státu.

Konečně resumuje hlavní úkol diplomatův: informativní; žádná smlouva není trvalá, nepřináší-li oboustranné výhody a proto diplomat, není-li snad u státu pod cizí suverenitou pouhým ohlašovatelem vůle svého suveréna, musí dbáti příslušné rovnováhy sil. Diplomacie vytváří státu přátele a zjednává mu spojence, dojde-li pak ke spojenectví, usiluje udržeti je, pokud plyne z něho patrný prospěch, všemi způsoby, které jsou v jeho moci. Přirozeně musí se nejprve chopiti každého informačního pramene a teprve později zjišťovati jich vzájemný poměr a kriticky je rozlišovati. Jde-li o informace z vrstev nejširšího lidu, volí si důvěrníka, který však musí býti sledován, aby na jeho informace bylo plně spolehnutí. Všechny zprávy důvěrníků musí míti proto ověřeny, musí znáti jejich motivy, získané informace vzájemně srovnávati, kriticky je roztrídovati a studovati, pokud odpovídají pravdě. Ústřední úřad žádá často i zprávu o pramenech; protože považuje ji za svrchovaně důležitou, zvláště se stanoviska diplomatických vztahů s různějšími zeměmi. Všechny vrstvy musí mu býti stejně blízký, jako sám zase vůči všem musí ukázati svrchovanou diskrétnost. Callières píše: „Není pochyby, že velvyslanec obdrží velkou řadu informací a je povinností jeho předati je dále; není-li s to potvrditi některou z nich, pošle ji bez poznámky a ovšem i bez záruky.“ Ve zprávách svých musí vykresliti i portréty osob, s nimiž se stýká a přijde-li nejistá zpráva v okamžiku nadmíru důležitém, kdy nestrpí odkladu, tu předána je ústředí s příslušným komentářem a podrobným vylíčením okolností, za kterých byla získána. (Proto si tolik pochvaluje šifrování a staví se proti korespondenci en clair). Sekretáři a přidělcenci misse jsou jeho smyslovými orgány, zrakem a sluchem, při čemž sám je jaksi kontrolujícím orgánem, který postihuje pravé jádro a to snaží se zdůrazniti ve své zprávě formou koncise, bez barokních ozdob a epithet, tolik rušících a spíše pravdu zahalujících. Je-li hbitější druhých, získává výhodu, kterou stěží lze po právu oceniti.

Dodatkem ještě vhodné připomenouti Callièrovo, že každý diplomat musí vésti peč-

livý diář dojmů, rozhovorů, událostí a osob a to ne snad jen šéfové missí, ale i tajemníci a přidělenci. Stejně nepostradatelný je registr zpráv, což bylo by zbytečno připomínati, kdyby právě Callières neupozornil první na výhodu přesných záznamů a stálou evidenci všech akcí vyslaneckých. Jedné věci nutno přece ještě věnovati mimořádnou pozornost, protože jeví se v ní pokrokovost Callièrova stanoviska: proti ztrnuté výlučnosti diplomatické služby doporučuje úzkou kooperaci diplomatického sboru, kooperaci, která se může přirozeně týkati pouze věcí formálních, která však jinak může působiti způsobem zúrodňujícím; zvláště dnešní doba má možnost plně oceniti význam podnětu Callièrova a budu proto míti příležitost k němu se vrátiti. Na konec shrnuje Callières znova vlastnosti, které diplomat má míti: Přírný a čestný, chladnokrevný, trpělivý, bez vášní, s klidnou a rozhodnou myslí, při tom příjemný, osvícený a do dálky vidoucí, ne natolik otevřený, aby zrazoval svou předzvídavost, s uměním naslouchati, býti spravedlivý a skromný, dbáti zvyků země a neměnití jich, svou zábavu přizpůsobovati svému povolání, a pak se může státi při jeho schopnostech a jisté oblíbě, že podaří se mu vyhladiti třeba i stáletou nenávisť. Callières sám praví: „Mohlo by se zdáti, že ideál dokonalého diplomata, který jsem vykreslil, jest příliš vysoko, než aby někým z lidí mohl býti dosažen.“ Připouští, že každý má své chyby, ale považuje za nezbytno, aby k ideálu upíraly se všechny snahy a v důsledku toho, aby diplomacie se mu víc a více blížila. Diplomata, přes to že veřejná služba je nevděčná, nesmí ztráceti mysl a nesmí jí pozbývati ani proto, že v diplomacii zřídka naskýtá se příležitost k vyniknutí.

(Pokračování.)

PROF. DR. C. HARAOUÍ:

TŘETÍ ROK SVĚTOVÉHO MARASMU.

Výroba a spotřeba.

(Dokončení.)

III. RELATIVNÍ ZNEHODNOCENÍ PRÁCE A TAYLORISMUS.

Zavedení strojů umožňujících použití přírodních sil způsobilo, že výkon lidské práce vzrostl do nepoměrných rozměrů; jak je to tedy možné, že za těchto podmínek mohou ještě lidé narážeti na překážky a nesnáze na své životní dráze, že v četných domácnostech oba manželé jsou nuceni pracovati, aby uchovali rodinu, že přece se vyskytuje na světě chudoba a bída?

Již před průmyslovým vývojem každý dělník žil ze své práce; jak si máme vysvětliti, že tak důležitá přeměna průmyslového světa nezměnila citelně také jeho existenční podmínky?

Důvod je ten, že ve složitosti svého mechanismu ztratila moderní společnost z dohledu důvod bytí práce: t. j. svoji hospodářskou užitečnost.

Je pravda, že lidské úsilí následkem technického pokroku se neúměrně zvětšilo, bylo ho však použito pro výrobu předmětů buď zcela neúčelných nebo jen poloučelných.

Nynější hospodářská stavba je nesmírně složitým mechanismem, jenž zahrnuje kromě nezbytných součástí bohatství tvořících celou spoustu zbytečných po případě také škodných organismů; to ovšem překáží celku a znesnadňuje běh mechanismu; aby se